

JUSTIITSMINISTEERIUM

Hr Kalev Stoicescu
Riigikogu riigikaitsekomisjon
riigikaitse.ametnik@riigikogu.ee

Meie 05.02.2024

nr 8-2/1338

Kaitseliidu seaduse ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (335 SE) muudatusettepanekutest

Austatud riigikaitsekomisjoni esimees

Riigikogu riigikaitsekomisjoni menetluses on 2024. a veebruarikuu seisuga Kaitseliidu seaduse muudatused (335 SE). Seaduseelnõu on Riigikogus algatanud 23.10.2023 Vabariigi Valitsus. Eelnõule on Riigikogu liikmed esitanud muudatusettepanekud, mis seonduvad Kaitseliidu liikmete, töötajate ja liidule teenuseid pakkuvate isikute taustakontrolliga.

Kaitseliidu taustakontrolli puudutavate muudatusettepanekutena esitatud KaLS muutmissätted on samad, mille esitas Kaitseministeerium ministeeriumidele 2023. a septembris. Nende ettepanekute suhtes kujundasid nii Justiitsministeerium kui ka Siseministeerium põhimõttelise mittetoetava seisukoha, mistõttu Kaitseministeerium jättis taustakontrolli puudutava regulatsiooni KaLS muudatuste paketi välja. Vabariigi Valitsus otsustas eelnõu Riigikogus algatada ilma vastavate Kaitseliidu taustakontrolli säteteta.

Peamiseks põhjuseks, miks Kaitseliidu taustakontrolli sätted vajalikku toetust ei leidnud, oli piisava õigusselguse puudumine ja liiga intensiivne eraelu puutumatuse riive, mistõttu tekkis tõsine kahtlus sätete põhiseaduspärasusest. Puudus hädavajalik kindlus selles, et pakutud sätted esitatud kujul on põhjalikult läbimõeldud, sisult proportsionaalsed, asjasse puutuvate osapooltega läbiräägitud ja ka praktikas kohaldatavad. Mittetoetamise põhjused olid järgmised:

1. Kaitseväge korralduse seadusest (KKS) Kaitseväge taustakontrolli sätete KaLS-i üks ühele ülevõtmist me ei toeta, kuna Kaitseliit on avalik-õiguslik juriidiline isik, mitte valitsusasutus (nagu Kaitsevägi). KKS-s on taustakontrolli läbiviijaks spetsiifiliste volituste ja järelevalve mehhanismide allutatud üksus – Kaitseväge luurekeskus. Kaitseliit oma olemusest tulenevalt ei saa kanda samaväärset taustakontrolli teostaja rolli töödeldes samas mahus isikuandmeid.
2. Taustakontrollile allutatud isikute ring on liiga lai (Kaitseliidu liikmed, töötajad, liidule teenuse pakkujad). Hindamata on reaalne vajadus, milliste isikute osas taustakontrolli teostamine võiks vajalik olla. Nii intensiivne põhiõiguste riive nagu seda on eelnõus pakutud taustakontroll, ei ole proportsionaalne.
3. Taustakontrollile allutatud isikute suhtes soovitakse läbi viia väga põhjalik ja laiaulatuslik kontroll (nt liidule teenuse pakkujate puhul kontroll alates isiku välisriigis viibimise põhjustest kuni isiku eluviisideni). Kontrolli läbiviijaks on eelnõu kohaselt Kaitseliit, kuid kontrollitavate asjaolude loetelust nähtub, et andmeid, mida kontrolliks vaja läheb, Kaitseliidul endal olla ei saa (nt andmed isiku võimaliku koostöö kohta välisriigi luureteenistustega).
4. Puudub selgus, kelle suhtes ja milliseid andmeid taustakontrolli teostamiseks tegelikult töödeldakse, kes neid kogub ning kuidas toimub andmete edastamine erinevate asutuste ning liidu vahel.

Vastuseks eelnimetatud Riigikogu liikmete muudatusettepanekutele on Kaitseministeerium koostanud oma seisukohad (19.01.2024 tabelis kommentaaridena), milles pakub kompromissina välja erinevaid uusi sätteid. Ka nende sätete puhul ei ole kahjuks veendumust, et kavandatav regulatsioon on piisavalt õigusselge ja seega põhiseaduspärane. Näiteks tekivad järgmised küsimused.

1. Töölepingu seaduse erisused KaLS-s. Muudatusettepanekute tabelis on kirjas liidu töötajate tarbeks töölepingu erakorralise ülesütleamise sätted (*nõ aluste loetelu, millal Kaitseliit võib sõlmitud töölepingu erakorraliselt üles öelda*). TLS-s § 88 tulenevad alused on aga universaalsed ja kõigi tööandjate vaates kaetud üldise alusega: *töötajast tulenev mõjuv põhjus*. TLS § 88 alused ei sõltu valdkonnaspetsiifikast (nt usalduse kaotus). Seega on KaLSi erisätted (nt keda on karistatud tahtliku riigivastase kuriteo eest) pakutud kujul võivad kujuneda hoopis liigselt piiravaks. Ka täna saab Kaitseliit oma töötajate suhtes tööandjana teostada liitu tööle võtmiseks sobiva inimese leidmisel tavapärasest tööandja rolli (sh öelda tööleping üles nn riigireeturiga). Jääbki arusaamatuks, kas praktikas on õiguslünkade tõttu tekkinud Kaitseliidul probleeme TLS § 88 kohaldamisel?
2. Töötajate ringi, keda kontrollitakse, ei ole ikkagi sisuliste kriteeriumidega piiratud – §15² lg 2 nimetatud isikute ring on nii lai, et põhimõtteliselt saab taustakontrolli teha kõikidele Kaitseliidu töötajatele (nt kõik Kaitseliidu töökohad, mis puutuvad kokku asutusesiseseks kasutamiseks tunnistatud teabega). Kaitseministeerium küll soovib lg 2 (Riigikogu liikmete ME säte) välja jätta, aga puudub ikkagi selgus, kelle osas siis taustakontrolli läbi viima hakatakse?
3. Isikute grupid on regulatsioonis ka muus mõttes puudulikult sõnastatud. Näiteks KaLS § 80 (juurdepääs registritele) sätte muudatus tooks seadusesse sisse täiesti uue isikute grupi – Kaitseliidu valvataval objektil saatjata viibijad – st sisuliselt liidule erinevate teenuste pakkujad, kelle puhul selgub võimalikuks taustakontrolli subjektiks olek alles seaduses reguleeritud registripäringuid puudutavas sättes. See lahendus ei sobi õiguskorda ei vormilt ega sisult, arvestades taustakontrolli tähendust, sest isiku põhiõiguste riive vajab seadusandja poolt õiguselget normi.
4. Ebaselgeks jääb endiselt, kes, mida ja millal kontrollib? Sõnastuses on läbivat kasutatud nüüd mõistet “ julgeolekuasutuse hinnang”, millele tuginedes Kaitseliit midagi edaspidi teha tohib või saab. Arusaamatuks jääb siinkohal selle hinnangu õiguslik tähendus – kas KL-l on kohustus edaspidi kõigi eelviidatud isikute puhul seda hinnangut küsida, kas julgeolekuasutusel on omakorda kohustus seda hinnangut anda (kuidas ja millisel kujul liigub teave valitsusasutus vs avalik- õiguslik juriidiline isik)? Need olulised küsimused tuleks puudutatud osapooltel eelnevalt läbirääkida ja kokku leppida.
5. Puudub selgus, milliseid isikuandmeid taustakontrolli käigus töödeldakse. Eelnõu on sisustatud läbi nõuetele vastavuse, kuid seaduses peab olema selgelt välja toodud, milline on töödeldavate isikuandmete koosseis, või vähemalt isikuandmete kategooriad.
6. Registrikontrolli sätteid plaanitakse täiendada (andmepäringud registritesse, st § 80 muudatused). Juhime siinkohal tähelepanu, et isikuandmete töötlemisel tuleb arvestada põhiõiguste riivega ja andmekogude puhul, mis sisaldavad isikuandmeid, ei ole üldvolitusele tuginemine põhiseaduspärane. Ei ole arusaadav, kas antud säte annaks juurdepääsu andmekogudele või õiguse teha vastutavatele töötajatele päringuid andmete väljastamiseks. Kuna ei ole ka teada, milliseid isikuandmeid plaanitakse taustakontrollis töödelda, ei ole võimalik ka § 80 muudatusest aru saada, milliseid andmekogusid on silmas peetud.

Eelnevale tuginedes teeme ettepaneku KL taustakontrolli puudutavaid muudatusettepanekuid 335 SE puhul mitte toetada.

Lisaks oleme (Justiitsministeerium koostöös Siseministeeriumiga) kaardistamas riigisektoris töötavate isikute taustakontrolli puudutavaid probleeme, mille käigus vaatame mh üle kõikide ministeeriumide valitsemisalades olevate riigisektori puudutavate taustakontrollide eriregulatsioonid (sh KaLS vastavad sätted). Plaanime kaardistuse ja arutelude tulemusena välja pakkuda üldise kontseptsiooni ja lahendused, arvestades ka konkreetse valitsemisala vajadustega. Seega saab Kaitseministeerium olulise partnerina teemasse kaasatud.

Ühtlasi on Justiitsministeeriumi esindajad valmis osalema KL taustakontrolli puudutavate muudatusettepanekute arutelul riigikaitsekomisjoni istungil, et meie seisukohti täpsemalt selgitada.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Kalle Laanet
justiitsminister

Signe Reinsalu 56887270
Signe.Reinsalu@just.ee